

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Kuuloliitto suhtautuu kriittisesti esitykseen johtuen sen mittavista säästötavoitteista, jotka eivät huomioi asiakkaiden todellisia palveluihin liittyviä tarpeita. Pahimmillaan heikennykset sosiaalipalveluihin tuottavat merkittäviä lisäkustannuksia, aiheuttavat inhimillistä kärsimystä sekä pahentavat yhteiskunnan taloudellisesta tilannetta entisestään lisäkulojen muodossa.

Kuuloliitto pitää kuitenkin kannatettavana, että lakiin ehdotetaan lisättäväksi erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva säännös. Pykälä vahvistaa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden asemaa ja korostaa yksilöllisen tuen tarvetta sosiaalihuollossa

Kuuloliitto esittää että pykälää tulee täsmentää, jotta myös kuulovammaisten henkilöiden tarpeet tunnustetaan nykyistä paremmin sosiaalipalveluissa. Kuulovammaisuus on usein näkymätön vamma, minkä vuoksi henkilön tuen tarve voi jäädä havaitsematta ilman riittävää osaamista ja systemaattista arviointia. Tällä hetkellä sosiaalipalveluista puuttuu kauttaaltaan kuulovammaisuuteen liittyvää osaamista, mikä näkyy Kuuloliittoon tulevissa yhteydenotoissa. Suomesta puuttuu kuulovammaisuuteen liittyvä sosiaalialan koulutus, mikä näkyy puutteina sosiaalialan ammattilaisten osaamisessa kuulovammaisten tarpeista. Jos tällaiseen tilanteeseen yhdistetään heikennyksiä sosiaalipalvelujen asiakkaiden oikeusturvaan, voi tulevaisuus olla erittäin tuhoisa.

Erityisen tuen tarpeen arvioinnissa tulee huomioida kommunikointiin liittyvät haasteet, jotka voivat merkittävästi vaikuttaa asiakkaan kykyyn hakea ja käyttää palveluja. Sosiaalihuollon henkilöstöllä tulee olla riittävä osaaminen tunnistaa kuulovammaisten henkilöiden tuen tarve sekä ohjata heidät tarkoituksenmukaisiin palveluihin.

Kuuloliitto esittää, että pykälän perusteluja täydennetään siten, että kommunikointiin ja saavutettavuuteen liittyvät tuen tarpeet tunnistetaan selkeästi osana erityisen tuen käsitettä. Lisäksi veloitetta arvioida asiakkaan yksilölliset kommunikointitarpeet tulee korostaa.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

-

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Kuuloliitto pitää lähtökohtaisesti kannatettavana, että lakiin ehdotetaan lisättäväksi erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva säännös. Pykälä voi parhaimmillaan vahvistaa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden asemaa ja korostaa yksilöllisen tuen tarvetta sosiaalihuollossa

Kuuloliitto katsoo kuitenkin, että pykälää tulee täsmentää, jotta myös kuulovammaisten henkilöiden tarpeet tunnistetaan nykyistä paremmin sosiaalipalveluissa. Kuulovammaisuus on usein näkymätön vamma, minkä vuoksi henkilön tuen tarve voi jäädä havaitsematta ilman riittävää osaamista ja systemaattista arviointia.

Erityisen tuen tarpeen arvioinnissa tulee huomioida kommunikointiin liittyvät haasteet, jotka voivat merkittävästi vaikuttaa asiakkaan kykyyn hakea ja käyttää palveluja. Sosiaalihuollon henkilöstöllä tulee olla riittävä osaaminen tunnistaa kuulovammaisten henkilöiden tuen tarve sekä ohjata heidät tarkoituksenmukaisiin palveluihin. Sosiaalialan ammattilaisten tutkintoon johtaviin koulutuksiin tulee saada osio kuulovammaisuudesta ja sen moninaisuudesta

Kuuloliitto esittää, että pykälän perusteluja täydennetään siten, että kommunikointiin ja saavutettavuuteen liittyvät tuen tarpeet tunnistetaan selkeästi osana erityisen tuen käsitettä. Lisäksi veloitetta arvioida asiakkaan yksilölliset kommunikointitarpeet tulee korostaa.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

-

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Kuuloliitto pitää sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta koskevien säännösten selkeyttämistä ja roolien erottamista lähtökohtaisesti kannatettavana. Sosiaalihuollon asiakkaan näkökulmasta on tärkeää, että eri ammattiryhmien tehtävät ja vastuut määritellään nykyistä selkeämmin ja asiakasprosessi jäsentyy ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi.

Kuuloliitto katsoo kuitenkin, että ehdotusten toteutettavuus riippuu merkittävästi siitä, miten hyvin henkilöstöllä on osaamista tunnistaa erilaisten asiakasryhmien, kuten kuulovammaisten henkilöiden, tuen tarpeita.

Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen välinen työnjako on pääosin kuvattu selkeästi, mutta käytännön työssä rajapinta voi jäädä tulkinnanvaraiseksi. Tämä voi johtaa siihen, että asiakkaan tuen tarve ei tule riittävästi arvioiduksi tilanteissa, joissa tarvitaan syvempää asiantuntija-arviointia. Tämä koskettaa erityisesti kuulovammaisten henkilöiden kohderyhmää, koska sosiaalipalveluissa on merkittävä osaamisvaje liittyen kuulovammaisuuteen, kuulovammaisuuden moninaisuuteen sekä kuuloon, kommunikaation yhdenvertaisuuden ja kielellisen saavutettavuuden tarpeisiin. Sosiaaliohjauksen rooli on ymmärrettävä, mutta samalla tulee silti varmistaa, että asiakkaat ohjautuvat tarvittaessa viivytyksettä sosiaalityön piiriin.

Kuulovammaisuus voi vaikuttaa merkittävästi asiakkaan kykyyn kuvata omaa tilannettaan, mikä edellyttää erityistä herkkyyttä ja osaamista sekä sosiaalityössä että sosiaaliohjauksessa. Esimerkiksi kommunikointiin liittyvät haasteet voivat jäädä tunnistamatta, mikäli osaaminen ei ole riittävää

Kuuloliitto pitää tärkeänä, että sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön yhteydessä arvioidaan systemaattisesti asiakkaan kommunikointitarpeet ja tarvittavat tukitoimet (esim. tulkkaus tai muut kommunikointikeinot) järjestetään jo varhaisessa vaiheessa asiakasprosessia. Tulee myös varmistaa YK:n vammaissopimuksen mukainen oikeus yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen.

Sosiaalityössä ja -ohjauksessa asiakkaita ohjataan järjestöjen toiminnan pariin ja samaan aikaan hallitus on leikkaamassa järjestöjen rahoitusta merkittävästi. Järjestöissä on kuulovammaisuuteen liittyvää erityisosaamista, ja he tekevät mielellään työtä kuulovammaisten kohderyhmän kanssa. On

kuitenkin kestäväntöytä, että asiakkaita ohjataan yhä vahvemmin järjestöjen piiriin mutta samalla rahoitusta leikataan henkiveveriin. Järjestöjen rahoituksen tulee vastata erityisen tuen tarpeita omaavan henkilön, kuten kuulovammaisen henkilön todellisia tarpeita.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Kuuloliitto pitää lapsiperhepalvelujen yhtenäistämistä asiakaslähtöisemmiksi ja lapsiperhepalveluun liittyvää taloudellista tukea erityistä tukea tarvitseville lapsille esimerkiksi harrastuskuluihin kannatettavana.

Kuuloliitto suhtautuu erittäin kriittisesti kirjaamisveloitteiden keventämiseen, koska ne tehdään säästöhengessä, mikä on omiaan aiheuttamaan merkittäviä heikennyksiä sosiaalipalvelujen asiakkaiden oikeusturvaan. Sosiaalipalvelut ovat ihmisten arjen kannalta erittäin merkityksellisiä palveluja ja niistä tulee saada hallintopäätös, sekä ammattilaisen että asiakkaan oikeusturvan varmistamiseksi.

Esitys keskeisistä lapsiperheiden palveluista perhe työ, kasvatus- ja perheneuvonta, lastensuojelulain mukainen tehostettu perhetyö ja kotiin vietävä tai ryhmämuotoinen perhekuntoutus yhdistyminen lapsiperhepalveluksi on kannatettava mutta olemme erittäin huolissamme kasvatus- ja perheneuvonnan velvoittavan sääntelyn poistamisesta emmekä kannata sitä. Olemme myös huolissamme uudistuksen etenemisestä eri alueilla eri aikaisesti, mikä osaltaan lisää alueellista epätasa-arvoa.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Ehdotuksen selkeys ja toteutettavuus edellyttävät vielä täsmennyksiä erityisesti kohderyhmän määrittelyn, palvelun sisällön ja käytännön toteutuksen osalta.

Kuuloliitto korostaa erityisesti kuulovammaisten henkilöiden näkökulmasta, että työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuteen voivat merkittävästi vaikuttaa kuuloon ja kommunikaation vaikuttavat asiat, joita ei aina tunnisteta toimintakyvyn heikkenemisen taustatekijäksi.

Palvelun onnistunut toteutus edellyttää, että asiakkaan kommunikointitarpeet arvioidaan systemaattisesti ja huomioidaan palvelun sisällössä sekä tarpeen arvioijalla että palvelun tuottajalla

on riittävän monipuolinen osaaminen kuulovammaisuuden moninaisuudesta ja kuulovammaisuuteen liittyvistä eri tarpeista.

Kuuloliitto suhtautuu avoimesti ehdotukseen, mutta painottaa, että sen vaikuttavuus riippuu siitä, miten hyvin tunnistetaan yksilölliset tuen tarpeet ja turvataan yhdenvertaisen pääsyn palveluihin kaikille työkäisille.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

-

Perustelut tiiviisti?

Kuuloliitto katsoo, että ehdotukset ovat pääosin selkeitä ja oikeansuuntaisia. Niiden toteutettavuus edellyttää kuitenkin, että palveluihin yhteydenotto on mahdollista useilla saavutettavilla tavoilla, ei esimerkiksi vain puhelimitse. Neuvonta ja ohjaus toteutetaan saavutettavasti ja tuen tarpeen arvioinnissa tunnistetaan myös kommunikointiin liittyvät haasteet. On myös tärkeää että, alueesta riippumatta, henkilöstöllä on riittävä osaaminen kohdata kuulovammaisia asiakkaita sekä vahvaa osaamista kuulovammaisuuden moninaisuudesta. Kuuloliitto huomauttaa, kuten esityksessäkin on mainittu, odotukset hyvinvointialueita kohtaan ovat suuret palveluiden järjestämisessä ja lain tullessa voimaan tulee varmistua palveluiden yhdenvertaisuudesta asuinpaikasta riippumatta.

Kuuloliitto painottaa, että ilman saavutettavuuden ja kommunikoinnin huomioimista varhaisessa vaiheessa esityksen tavoitteet palveluihin pääsyn parantamisesta eivät toteudu yhdenvertaisesti. Kirjaamiskäytäntöjen veloitteen keventäminen heikentää merkittävästi asiakkaan oikeusturvaa ja sosiaalityön vaikutusten arviointia asiakkaalle. Palvelutarpeen arviointia tarvitaan edelleen ja siitä ei tule luopua resurssien puutteen vuoksi, sillä palvelutarpeen arvioinnin kohderyhmä, yli 75-vuotiaat, ylintä vammaisetuutta saavat henkilöt ja erityistä tukea tarvitsevat lapset ovat herkkä ja hyvin heterogeeninen ryhmä jotka eivät saa jäädä roikkumaan palveluviidakkoon.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Kuuloliitto pitää ehdotuksia asiakassuunnitelmasta ja omatyöntekijästä kannatettavina ja pääosin selkeinä. Onnistunut toteuttaminen edellyttää kuitenkin, että asiakassuunnitelmassa huomioidaan systemaattisesti asiakkaan kommunikointitarpeet ja omatyöntekijällä on riittävä osaaminen kuulovammaisuuden moninaisuudesta ja resurssit tehtävän hoitamiseen. On myös tärkeää, että palvelujen saavutettavuus varmistetaan käytännössä hyvinvointialueen resursseista riippumatta.

Kuuloliitto korostaa, että ilman näitä edellytyksiä ehdotusten vaikutus asiakaslähtöisyyden ja palvelujen yhteensovittamisen parantamisessa jää rajalliseksi.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

-

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

-

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Kuuloliitto katsoo, että ehdotus on rakenteellisesti selkeä ja lähtökohtaisesti toteuttamiskelpoinen. Viranhaltijalla tulee olla kuitenkin riittävä osaaminen, resurssit ja velvoite huomioida asiakkaiden yksilölliset tarpeet, jotta sosiaalihuollon yhdenvertaisuus ja oikeusturva toteutuvat käytännössä. Kuuloliitto esittää suuren huolensa siitä, että sosiaalityön tutkintorakenteissa puuttuu kuulovammaisuuteen ja sen moninaisuuteen liittyvää osaamista, mikä näkyy selkeinä tiedonpuutteina asiakkaiden moninaisista tarpeista, sekä miten niihin voidaan vammais- ja sosiaalipalveluilla vastata. Muutokseen tulee kytkeä myös arvio sosiaalialan koulutukseen liittyvistä muutostarpeista.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Kuuloliitto ei näe kirjaamisveloitteiden keventämistä toteuttamiskelpoisena eikä kannatettavana Kirjaamisen keventäminen tulee varmuudella heikentämään tiedon laatua. Jo tällä hetkellä on tiedossa, että sosiaalityön tietopohja on merkittävästi heikommalla tolalla kuin terveydenhuollon tietopohja eikä tilannetta tule pahentaa entisestään kirjaamisveloitteita keventämällä.

Kuulovammaisen asiakkaan kommunikointiin ja saavutettavuuteen liittyvät tarpeet sekä niistä tehdyt päätökset tulee kirjata systemaattisesti. Kirjaamiseen tulee varata myös riittävät resurssit ja ohjeistus. Tällä hetkellä tiedon puutteen takia ei ole saatavilla minkäänlaista kokonaiskuvaa kuulovammaisten sosiaalipalveluista, niiden toimivuudesta sekä sosiaalipalvelujärjestelmään liittyvistä esteistä ja ongelmista. Kuuloliitto korostaa, että laadukas ja yhdenmukainen kirjaaminen on keskeinen edellytys sosiaalihuollon yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan toteutumiseksi.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Kuuloliitto katsoo, että asiakasmaksuihin ehdotetut muutokset heikentävät sosiaalihuollon palvelujen saavutettavuutta ja voivat lisätä eriarvoisuutta. Kuuloliitto esittää, että asiakasmaksujen korotuksia arvioidaan uudelleen haavoittuvassa asemassa olevien, erityisesti vammaisten ja pienituloisten näkökulmasta. Kohtuullistamiskäytäntöjä tulisi myös vahvistaa, jotta maksut eivät muodostu esteeksi välttämättömien palvelujen saannille. Asiakkaille tulee olla tietoa oikeudestaan hakea maksujen alentamista ja maksujen tasoa arvioitaessa asiakkaan kokonaistilanne ja kaikki yhteenlasketut kustannukset tulisi huomioida.

Kuuloliitto painottaa, että sosiaalihuollon asiakasmaksujen tulee tukea, ei estää, perustuslain mukaista oikeutta riittäviin sosiaalipalveluihin.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

-

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Kuuloliitto katsoo, että esitysluonnos antaa puutteellisen kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista. Vaikutusarviointi on laaja ja käsittelee monia keskeisiä näkökulmia, mutta erityisesti haavoittuvien ja vammaisten henkilöiden näkökulmasta tarkastelu jää yleisluonteiseksi.

Uusi vammaispalvelulaki on kirjattu siten, että palveluja myönnetään ensisijaisesti sosiaalihuoltolain perusteella ja jos ne palvelut ei riitä, asiakkaan tarvitsemia palveluita myönnetään yksilöllisen tarpeen perusteella vammaispalvelulaista. Asiakkaan oikeusturvan kannalta päätökset tulee saada perusteluineen kirjallisina, jotta tiedonsaanti päätöksestä on saavutettavaa ja niihin voi hakea muutoksia tarvittaessa. Sosiaalihuolto ei saa olla pelkkää neuvontaa ja ohjausta tulevaisuudessa.

Saavutettavuuden ja kommunikoinnin yhteisvaikutuksia ei ole arvioitu riittäväällä tarkkuudella. Useat ehdotukset (esim. palvelujen yhdistäminen, digitalisaatio, kirjaamisen keventäminen ja asiakasmaksujen korotukset) voivat yhdessä heikentää kuulovammaisten henkilöiden tosiasiallista pääsyä palveluihin, vaikka yksittäiset muutokset näyttäytyisivät neutraaleina.

Esityksessä tunnistetaan vaikutuksia vammaisiin henkilöihin, mutta kuulovammaisuus ja siihen liittyvät erityiset haasteet (kommunikointi, tulkkaus, asiointikanavat) jäävät piiloon.

Taloudellisten vaikutusten yhteisvaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi yksilön näkökulmasta. Asiakasmaksujen korotukset yhdessä muiden elinkustannusten ja vammaisuuteen liittyvien lisäkulojen kanssa voivat muodostaa kohtuuttoman rasisitteen. Kuuloliitto pitää erityisen ongelmallisena, että ennaltaehkäisevien palvelujen heikentymisen ja asiakasmaksujen nousun yhteisvaikutuksia haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin ei ole arvioitu riittävästi

Sääntelyn joustavoittaminen todennäköisesti lisää eroja palvelujen saatavuudessa ja vaarana alueellisten erojen kasvu, joka vaikutusarvioinneissa jää melko vähäiseksi.

Lavikainen Hanne
Kuuloliitto ry